

İNSAN HAKLARI

Av. İsmail TARHAN

GİRİŞ

İnsan Hakları, herhangi bir nedene dayanmaksızın ve hiçbir ayırım gözetilmeksizin *insanlık niteliğinden ötürü tüm insanlara tanınmış olan, başta devlet olmak üzere herkesin saygılı olması ve uyması gereken haklar ve özgürlüklerdir.* İnsan hakları, kişi-birey, grup, halklar ve giderek tüm insanlığın sahip olduğu, ulusal ve uluslar arası düzlemde talep edilebilir niteliktedir. Evrensel geçerliğe sahiptir. Nerede ortaya çıkarsa çıksın, sınırları aşarak, ihlallere karşı çıkma hakkı ve yükümlülüğü vardır. İnsan hakları, kişinin kişilerle ve iktidarla olan ilişkilerinde sahip olduğu hak ve yetkileri içermektedir. Bu nedenle insan hakları ve iktidar ilişkisi çatışma halinde olmasına rağmen bir arada varlığını sürdürmektedir. Zira insan hakları, iktidara karşı olan kazanımları da ifade etmektedir.

İnsan hakları, evrensel korumaya sahiptir. Ancak bunun gerçekleşmesi o kadar kolay da olmamaktadır. İktidarı elinde bulunduran güç ki bu genellikle devlettir, sahip olduğu bu güç tekeli kolay kolay elden bırakmaz. Bu nedenle ulusal iktidarlar nezdinde kabul edilen insan hakları yeterli güvenceye sahip değildir. Zira kuvvet kullanma tekeli elinde bulunduran devlet, istediğinde mevcut ilişkilerdeki dengeyi kendi lehine çevirme, dengeyi kendi yararına bozma eğilimine sahiptir. Bunu yapabilme gücü de vardır. Ulusal güvencelerin yetersizliği ile ulusal iktidarı sınırlandırabilecek, yine ulusal iktidarların oluşturduğu uluslararası bir güce ve güvenceye ihtiyaç duyulmuştur.

İnsan hakları kavramı, 17-18. yüzyıl düşünce akımları, burjuva devrimleri ve gelişen anayasacılık hareketleriyle de bağlantılıdır. Tarihsel serüvene baktığımızda farklı kültür ve çevrelerin farklı insan hakları anlayışlarına sahip olduklarını görürüz. Bilim ve teknolojiye ilerlemelerle birlikte, sosyal alanların ve tabii ki insan haklarının da temellendirilmesinde bilimsel anlayışlar öne çıkmıştır. İnsanın, felsefenin ve hukukun odağı haline gelmesiyle birlikte *devlet otoritesi karşısında bireyin önemli bir yer kazanmaya başladığını* görürüz. Sömürgeleştirme ve köleleştirmeye karşı gösterilen direnç ve mücadeleler de, insan hakları hukukunun bugünlere gelmesinde önemli işlevler üstlenmiştir. Yine savaşın yarattığı yıkımlarla birlikte, savaşın doğa ve insanı tahrip etmesinin sınırlandırılması, insan haklarının gelişimindeki önemli etmenler olmuştur.

Birinci ve ikinci dünya savaşlarının yarattığı büyük yıkımlar, hakların ulusal düzeyde korunmasının yeterli olmadığını ortaya koymuş, böylece ilk yarısının aksine, 20. yüzyılın ikinci yarısında özellikle 1945 yılında Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla insan hakları alanında önemli ilerlemeler olmuştur. Bireyin yanı sıra gruplar ve halklar da insan haklarının öznesi haline gelmiştir. İnsan hakları, evrensel özüne uygun olarak dünya çapında herkes için geçerli standartlar olarak algılanmaya ve giderek uygulamaya konulmaya başlanmıştır.

Günümüzde artık, ulusal düzeyde kabul görmüş hukuk metinlerinin yanı sıra, bölgesel ve dünya düzeyinde insan haklarını düzenleyen ve koruyan hukuksal metinler ve güvenceler mevcuttur.

Uluslararası alanda kabul edilen belgelerin getirdiği en önemli boyut, hakların güvencelerini sağlayan mekanizma ve usullerin düzenlenmiş olmasıdır. Bu hakları korumak üzere oluşturulan yargısal /yarı yargısal organlara (mahkeme, komisyon, komite gibi), belgelere taraf olan devlet yönetimlerinin yol açtığı insan hakları ihlalleri konusunda *gözetim/denetim* görev ve yetkisi verilmiştir.

İnsan hakları organlarına başvuru konusunda, hak ihlali mağdurunun ilgili devleti şikayeti olan “**bireysel başvuru hakkı**” ile taraf devletlerin şikayeti olan “**devletlerarası başvuru hakkı**” benimsenmiştir. Yine, belgelere taraf devletlerin insan hakları konusunda üstlendikleri yükümlülüklerle ilgili “rapor sunma ödevi”, insan hakları organlarının “mahallinde inceleme ve araştırma yapma yetkisi” benimsenmiştir. Bu mekanizmalar insan hakları ihlallerini önleyici önemli fonksiyonlar üstlenmektedir.

İnsan hakları, esasen bir bütünlük oluşturmaktadır. İnsan hakları çeşitli biçimlerde sınıflandırılmaktadır. İnsan hakları dinamik bir alandır. Evrimi süreci devam etmektedir.

Tarihsel gelişimi ve içeriğine göre yapılan sınıflandırmada İNSAN HAKLARI;

BİRİNCİ KUŞAK HAKLAR: Klasik haklar veya kişi özgürlükleri ve siyasal haklar olarak da adlandırılmaktadır.

Bireysel Özgürlükler

Güvenlik İçinde Yaşama Hakkı

Seyahat Özgürlüğü

Düşünce Özgürlüğü

Din Özgürlüğü

Toplu Eylem Özgürlükleri

Dernek Özgürlüğü

Toplanma, Yürüyüş Ve Gösteri Özgürlükleri

Siyasal Haklar

Seçim Hakkı

Katılma Hakkı

İKİNCİ KUŞAK HAKLAR: Ekonomik, sosyal ve kültürel haklardır.

Ekonomik Özgürlükler

Mülkiyet Hakkı

Girişim Özgürlüğü

Sosyal Haklar

Çalışma Hakkı

Sosyal Güvenlik Hakkı

Toplu Sosyal Haklar: Sendika Özgürlüğü, Grev Hakkı, Toplu Sözleşme Hakkı.

Kültürel Haklar

Eğitim Hakkı Ve Öğrenim Özgürlüğü

Sanatsal Yaratma Ve İfade Özgürlüğü

Toplumsal İletişim Özgürlükleri: Basın Özgürlüğü, Görsel-İşitsel İletişim Özgürlüğü.

ÜÇÜNCÜ KUŞAK HAKLAR: Dayanışma hakları da denilmektedir.

Çevre Hakkı

Gelişme Hakkı

Barış Hakkı

Üçüncü kuşak haklar (Kolektif haklar veya uzlaşma hakları), "Dayanışma Hakları", "Yeni Haklar", "Kalkınma Hakları" gibi isimler ile de anılan bu haklar sadece devletin tek taraflı çabası ile gerçekleşmesi mümkün olmayan hem devletin hem de bireylerin karşılıklı etkin çabası ile ortaya çıkması mümkün olan haklardır. Bu haklara örnek olarak Çevre hakkı, Barış hakkı, Gelişme hakkı gösterilebilir. Doğal hukuk anlayışından doğmuştur. Pozitif hukukun düzenlemeleri ile sınırlandırılmış ve tamamlanmış değildir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan hakları sorgulaması bile beyannamede bulunan temel kavramları, hakları netliğe kavuşturarak geliştirmiştir.

Üçüncü kuşak haklar, birinci ve ikinci kuşak insan haklarının gerçekleştirilmemesinin önündeki engelleri farklı kavrayarak ortaya çıkmıştır. Bu hakların temelinde olan düşünce, toplumun kolektif haklarını kapsayarak dayanışma fikridir. Üçüncü kuşak haklar, sivil ve sosyal haklar ötesine geçen haklar olarak da bilinir, bütün toplumun haklarını vurgulanır.

DÖRDÜNCÜ KUŞAK HAKLAR: Bu haklar, temelde bilgi toplumu haklarıdır. Bilgi, yayıldıkça çoğalan bir şeydir. Otoriterler bu yüzden bilginin yayılmasına karşı çıkmışlardır. Bilim ve teknolojinin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkabilecek olan her türü olumsuz gelişmeye karşı dördüncü kuşak insan hakları ortaya çıkmıştır. Örneğin; İnsan klonlama Avrupa Konseyi şartları gereği yasaklanmıştır.

Listede yer alan haklardan biri diğerinden üstün değildir. Bütünsellik ve bölünmezlik egemendir, haklardan birinin ihmali veya ikinci plana atılması kabul görmez. Ancak siyasal iktidarlar bazen yükümlülüklerinden sıyrılmayı haklı göstermek için bazı hakların diğerlerine oranla öncelikli olduğunu ileri sürerler ki, bu düşünce meşru görülmemektedir.

İNSAN HAKLARININ DÜZENLENMESİ (SINIRLANDIRILMASI)

İnsan hakları hukuksal alanda düzenlemeye tabi tutulmakla var olurlar, bu siyasal iktidarın tanınması şeklinde tezahür eder. Felsefi anlamda baktığımızda insan hak ve özgürlüklerinin en geniş hali düzenlenmemiş halidir, zira düzenlemeye tabi tutulduklarında siyasal iktidar tarafından sınırlandırmaya uğrarlar.

İnsan hakları, sınırlandırılırken keyfi tutumlara maruz kalmaması için sınırlandırma ölçütleri benimsenmiştir. Sınırlama ölçütlerine dayalı olarak öngörülen koşullarda ve öngörülen teknikler çerçevesinde insan hakları sınırlandırılabilir. Ancak, bu sınırlandırma hiçbir zaman **hakkın kendisi ve düzenleniş amacını ortadan kaldıracak şekilde olamaz. Hakkın özüne dokunmadan ve ölçülü olmak durumundadır.** Bu nedenle bir hak ve özgürlük için sınırlandırma yapılırken, bu sınırlamanın sınırının ne olacağı önem kazanmaktadır.

HAKLARIN KORUNMASI

ULUSAL DÜZEY

İnsan haklarının ulusal düzeyde korunması 18. yüzyılda anayasalar ile başlamıştır. İnsan haklarının korunması için hukuk oluşturmakla yükümlü olan devlettir. Devlet, bu yükümlülüğünü yasama yoluyla yerine getirmektedir. Ulusal ölçekte insan haklarının korunmasına yönelik yöntemler önleme ve denetleme odaklıdır. İç hukuka dayalı olarak yapılan ulusal koruma neticesinde, ihlal edilen hakkın niteliğine göre, hakkı ihlal edene karşı hukuki, cezai veya idari yaptırımlar uygulanabilir. Ulusal ölçekte insan haklarının korunması yargısal ve yargı dışı koruma olarak iki bölümden oluşmaktadır.

Yargısal koruma: Hak ihlal edildikten sonra başvurulacak ilk yer yargısal korumadır. Yargısal koruma; kamu hukuku ilişkilerini, özel hukuk ilişkilerini ve devletler arası ilişkileri kapsar.

Yargı dışı koruma: Yargı dışı koruma genel olarak koruma ve denetim işlevi yapan yargı dışındaki tüm kurumları kapsamaktadır.

ULUSLARARASI DÜZEY

İnsan haklarının ulusal düzeyde korunması ilk yol olmasına rağmen, sorunların artması ve genişlemesinden dolayı ulusal sorun büyüyerek uluslararası sorun hâline gelir. Uluslararası insan hakları düzeni, Birleşmiş Milletler ve bölgesel kuruluşlarca sağlanmaktadır. Uluslararası korumanın en temel özelliği, insan haklarına ilişkin her yerde ve herkes için geçerli olacak özellikleri belirlemek ve bunların uygulanmasını sağlamaktır.

VEDA HUTBESİ VE İNSAN HAKLARI

Günümüzde insan hakları söyleminin temelini insanların eşitliği düşüncesi oluşturmaktadır. Hz. Peygamber'in veda hutbesinde yer alan; insanların kardeşliğini ve insan olmak bakımından eşitliğini vurgulayan cümleleri bu bakımdan son derece önemlidir.

10 Aralık 1948 de kabul olan İnsan hakları Evrensel Beyannamesi incelenecek olursa orada yer alan yasama hakkı, adalet, özgürlük ve eşitlik gibi hakların 1400 sene evvel Hazreti Muhammed (Sallallahü Aleyhi Vessellem) tarafından Veda Hutbesiyle ele alındığı görülür. Bu tarafıyla Veda Hutbesine ilk insan hakları evrensel beyannamesi de denir. İnsan hakları Peygamber efendimiz tarafından Veda Hutbesiyle apaçık insanlara duyurulmuştur. Peygamber efendimiz insanların haklarına ne kadar önem verdiğini ve kimsenin kimseden üstün olmadığını ne kadar güzel anlatmıştır.

Veda Hutbesine insan hakları şöyle sıralanabilir;

- Herkesin can, mal ve namusu tecavüzden korunmuştur.
- Kimsenin kimseye zarar vermeye hakkı ve yetkisi yoktur.
- Kadınlar erkeklerin hayat arkadaşıdır. Erkekler onlara iyi muamele edeceklerdir. Onların da tıpkı erkekler gibi mal ve mülke tasarruf hakkı vardır.
- İnsanlar, ırk ve renk farkı gözetmeksizin birbirine eşittirler.
- Servetin bir elde birikmemesi için bütün varislere hisselerine isabet eden meşru haklarını vereceksinizdir.

- Zina gibi aile yaşantısını zarara uğrayacak her şey yasaktır.
- Bütün Müslümanlar kardeştir.
- Kadın haklarının korunması
- Arap ve diğer milletlerin ve ırkların eşitliği
- Dil ve dinlerin ayırt edilmemesinin gerekliliđi
- Yine mal ve can güvenliğini güvence altına almayı amaçlamıştır.
- Aile ve toplum hayatının önemli ve el üstünde tutulması gerektiğinden bahsedilmiştir.
- Herkesin yaptıklarından kendisinin sorumlu olduğu vurgusu yapılmıştır.
- Bütün borçlar iade edilecek ve borç olarak alınan dışında bir fazlalık (faiz) ödenmeyecektir.
- Kuran- ı Kerim' in, insanlara emanet olarak bırakıldığı ve sımsıkı sarılınması tavsiye edilmiştir.
- Cahiliye zamanında Arap devletleri ile ihtilaf durumu yaşanan gün, ay ve yıl hesaplamasına açıklık getirilmiş, çıkar için bazı ayların helal bazı aylarında haram sayılması ve onların yerlerinin değiştirilmesi yasaklanmış, bir yıl on iki ay olduğu kabul edilmiştir.
- Emanetlerin sahiplerine mutlaka iadesi vurgulanmıştır.

MAGNA CARTA: Magna Carta, insan hakları kavramı hakkında ilk belge niteliğini taşımaktadır. 1215 yılında imzalanmış bir İngiliz belgesidir. Bu belge ile İngiltere kralının; yetkilerinin birkaçından feragat etmesi, yasalara uygun davranması ve hukukun arzu ve isteklerinden daha üstün olduğunu kabul etmesi zorunlu kılınarak İngiltere tarihinde kralın yetkileri ilk kez kısıtlamış ve derebeylere bazı haklar tanımıştır. Magna Carta, günümüzdeki anayasal düzene ulaşana kadar yaşanan tarihsel sürecin en önemli basamaklarından birisidir. O tarihlerde mutlak bir güç olan kralın yetkisi tanrı tarafından doğrudan ona verilmiş bir görev olduğu inancı da yaygındı. Magna Carta ile bu görüş yıkılmış, kralın yanında lordlardan oluşan bir parlamento kral ile birlikte hüküm vermeye başlamıştır.

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ KAPSAMINDA İNSAN HAKLARI

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun Haziran 1948'de hazırladığı ve birkaç değişiklik yapıldıktan sonra 10 Aralık 1948'de, BM Genel Kurulu'nun Paris'te yapılan 183. oturumunda kabul edilen 30 maddelik bildiridir.

Bildirinin imzalanmasında, II. Dünya Savaşı'ndan sonra devletlerin, bireylere tanınan hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması konusunda birleşmesi de etkili olmuştur.

Bu bildiriyle, yalnızca demokratik anayasalarla tanınan temel, medeni ve siyasi haklar değil; ekonomik, toplumsal, kültürel haklar da genel tanımlarla belirli hale gelmiştir. İlk grup haklar arasında yaşama, özgürlük ve kişi güvenliği gibi haklarla birlikte keyfi tutuklama, hapis ve sürgünden korunma, bağımsız ve tarafsız mahkemelerde adil ve kamuya açık olarak yargılanma hakkı ile düşünce, vicdan, din, toplanma ve örgütlenme özgürlükleri bulunur. Sosyal güvenlik, çalışma, eğitim, toplumun kültürel yaşamına katılma haklarıyla bilimsel ilerlemenin ürünlerinden yararlanma hakkı ise, bildiriyle getirilen yeniliklerdendir.

Bir anlaşma olmasa da Bildirge, tüm üye devletleri bağlayan Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan "temel özgürlükler" ve "insan hakları" kelimelerinin anlamını tanımlamak amacıyla açıkça kabul edilmiştir. Bu nedenle, İnsan Hakları Evrensel Beyannameesi Birleşmiş Milletler'in temel

kurucu bir belgesidir. Bildirge hükûmetler, akademisyenler, savunucular ve anayasa mahkemeleri ve tanınmış insan haklarının korunmasına ilişkin kuruluşlar tarafından geniş bir biçimde atıfta bulunulmaya devam etmektedir. Ayrıca bu bildirgede uluslararası hukukta ilk kez, bildirgenin önsözünde "hukukun üstünlüğü" terimi kullanılmıştır.

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ GENEL HATLARI

İnsan: Bütün insanlar özgür, onur ve hakları yönünden eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler. (Madde 1)

İnsan Haklarının Özellikleri: Herkes ırk, renk, cins, dil, din, siyasal ya da herhangi bir başka inanç, ulusal ya da toplumsal köken, varlıklılık, doğuş ya da herhangi bir başka ayırım gözetilmeksizin bu bildiride açıklanan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Bundan başka, ister bağımsız ülke uyruğu olsun, isterse bağımlı, özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke uyruğu olsun, bir kişi hakkında, uyruğu bulunduğu devlet ya da ülkenin siyasal, adli ya da uluslararası durumu bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir. (Madde 2)

İnsan Hakları: En başta yaşam ve özgürlük olmak üzere sağlık, eğitim, yiyecek, barınma ve toplumsal hizmetler de içinde olmak üzere sağlığına ve esenliğine uygun bir yaşam düzeyine kavuşma; yasanın koruyuculuğundan eşit olarak yararlanma; barışçıl amaçlar için toplanma ve dernek kurma; evlenme, mal ve mülk edinme; çalışma, işini seçme özgürlüğü; din, vicdan, düşünce ve anlatma özgürlüğü hakları İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin temellerini oluşturur.

Maddelerde Kesinlik: Bu bildirinin hiçbir unsuru, içinde açıklanan hak ve özgürlüklerin bir devlet, topluluk ya da bireyce ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir etkinlik ya da girişime hak verir biçimde yorumlanamaz. (Madde 30)

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA İNSAN HAKLARI

4 Kasım 1950'de İnsan Hakları Bildirisinde bulunan hakları topluca güvence altına almak için Avrupa Konseyi üyelerinin üzerinde anlaştıkları metindir. *Sözleşme insan haklarını uluslararası düzeyde güvence altına alır. Sözleşmeyle birlikte bölgesel bir koruma sistemi yaratılmıştır. Sözleşme insan haklarını ulus devletlerin içişleri olmaktan çıkarmakta ve devletlerin işledikleri insan hakları ihlallerinin uluslararası alana taşınmasına imkan tanımaktadır.* Sözleşmenin getirdiği "devletlerarası başvuru" ve "bireysel başvuru" yoluyla sözleşmeye taraf devletler ve bireysel başvuru hakkına sahip olanlar (şahıslar, şahıs toplulukları, STK'lar) sözleşmeye taraf olan bir devlete karşı, sözleşmede bulunan hak ve özgürlükleri ihlal ettiği gerekçesi ile AİHM'de dava açma hakkına sahiptirler. AİHS, sadece kendisini onaylayan devletler için bağlayıcıdır. AİHS hukuk tekniği açısından uluslararası bir anlaşmadır ve sözleşmeye taraf olan devletler bakımından bağlayıcı sonuç doğurur. Sözleşme insan hakları ve özgürlüklerinin korunması amacıyla bir denetim mekanizması oluşturdu. Denetim sistemi, yürürlüğe giren 11. Protokol ile tek mahkeme sistemine dönüştü. AİHS, uluslararası alanda insan hak ve özgürlüklerinin korunmasının en önemli hukuksal aracıdır.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ HANGİ HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ GÜVENCE ALTINA ALIR? AİHS bir giriş, üç bölüm ve 59 maddeden oluşur. Giriş bölümünde sözleşmenin dayandığı temeller açıklanır.

I. Bölüm (md:2-18), sözleşmenin güvenceye aldığı maddi hakları içerir.

II. Bölüm (md:19-51), AİHM'nin oluşumuna, yetkilerine, çalışma ve yargılama usullerine ilişkin hükümleri içerir.

III. Bölüm (md:52-59), sözleşmenin uygulanması ile ilgili çeşitli kurallara yer verir.

Madde 1 İnsan Haklarına Saygı Yükümlülüğü

Yüksek Sözleşmeciler, kendi yetki alanları içinde bulunan herkese bu Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanırlar.

Madde 2 Yaşama Hakkı

Herkesin yaşam hakkı yasanın koruması altındadır.

Madde 3 İşkence Yasağı

Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz.

Madde 4 Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı

Hiç kimse köle ve kul halinde tutulamaz. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.

Madde 5 Özgürlük ve Güvenlik Hakkı

Her kişinin özgürlük ve güvenliğe hakkı vardır. Yakalanan her kişiye, yakalama nedenleri ve kendisine yöneltilen her türlü suçlama en kısa zamanda ve anladığı bir dille bildirilir. Yakalanması ya da tutuklanması nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılan her kişi, özgürlüğünün kısıtlanmasının yasaya uygunluğu konusunun en kısa bir zamanda karara bağlamasını ve yasaya aykırı görülmesi halinde kendisini serbest bırakması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

Madde 6 Adil Yargılanma Hakkı

Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır.

Madde 7 Cezaların Yasallığı

Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal ve uluslararası hukuka göre bir suç sayılmayan bir fiil veya ihmalden dolayı mahkum edilemez. Yine hiç kimseye, suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Madde 8 Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunması

Herkes özel ve aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

Madde 9 Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü

Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

Madde 10 İfade Özgürlüğü

Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir.

Madde 11 Dernek Kurma ve Toplantı Özgürlüğü

Herkes asayışı bozmayan toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir.

Madde 12 Evlenme Hakkı

Evlenme çağına gelen erkek ve kadın, bu hakkın kullanılmasını düzenleyen ulusal yasalar uyarınca evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir.

Madde 13 Etkili Başvuru Hakkı

Bu Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir.

Madde 14 Ayrımcılık Yasağı

Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.

Madde 15 Olağanüstü Hallerde Askıya Alma Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, ancak durumun gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla bu Sözleşmede öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir. Yukarıdaki hüküm, meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen ölüm hali dışında, 2. madde ile 3. ve 4. maddenin 1. fıkrasını ve 7. maddeyi hiçbir suretle ihlale mezum kılmaz.

Madde 16 Yabancıların Siyasal Etkinliklerinin Kısıtlanması 10, 11 ve 14. maddelerin hiçbir hükmü, Yüksek Sözleşmeci Tarafların yabancıların siyasi etkinliklerini sınırlamalarına engel sayılmaz.

Madde 17 Hakların Kötüye Kullanımının Yasaklanması

Bu Sözleşme hükümlerinden hiçbiri, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesine veya burada öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlamalara uğratılmasına yönelik bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkını sağlar biçimde yorumlanamaz.

Madde 18 Hakların Kısıtlanmasının Sınırları

Bu Sözleşmenin hükümleri gereğince, sözü edilen hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamalar ancak öngörülen amaçlar için uygulanabilir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 90 ıncı maddesinin son fıkrasına eklenen *“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”* hükmü gereği insan hak ve özgürlüklerine ilişkin uluslararası anlaşmaların normlar hiyerarşisi için özel bir konum kazandığını söylemek mümkündür.

UNESCO 40. Genel Konferans kararıyla 2021 yılı için ülkemizin önerisi Azerbaycan, İran İslam Cumhuriyeti, Kuzey Makedonya ve Romanya'nın desteğiyle **Hacı Bektaş Veli'nin Vefatının 750. Yıl Dönümü**; Azerbaycan, Bosna-Hersek, Kuzey Makedonya ve Özbekistan'ın desteğiyle **Yunus Emre'nin Vefatının 700. Yıl Dönümü**; Kuzey Makedonya ve Romanya'nın desteğiyle İran ve Azerbaycan ile ortak dosya olarak **Ahi Evran'ın Doğumunun 850. Yıl Dönümü** UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri Programına alınmış olup, ülkemizde de etkin olarak kutlanmaktadır. Ülkemizde insan haklarının güçlü köklerinin ve hümanist bir geleneğin bulunduğunu bu vesileyle vurgulamak gerekir.